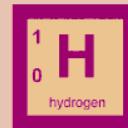

ANORGANSKA KEMIJA 2

Group 1   2

Row

1   7 Li   9 Wd
4 lithium   9 wood

2   23 Na   12 Mg
11 67 sodium   24 magnesium

3   10 K   44 Ca   41 Mr   15 Ti   0 Ng   5 Cr   25 Mn   40⁷⁷ Fe   17 Co   59 Ni   109 Ag   60 Zn
7 72 potassium   20 calcium   12 man   29 titanium   0 nothing   8 chromium   50 manganese   898 iron de havilland   6 cobalt   59 nickel   52 silver   22 zinc

4   13 Fo   8 Sr   84 Y   91 Zr   108 To   97 Mo   2 Mngm   20 Mz   102 Rh   41 I-Ca   243 Au   111 Cd   114 In
11 70 foramyinstance   19 strontium   13 yttrium   41 zirconium   4 toronto   4 molybdenum   29 manganesum   40 marzipan   16 rhodium   21(I) I-calcium   19 gold   16 cadmium   17 indium

5   224 Cs   141 Ba   147 La   4 Mu   11 Dy   104 W   312 Sg   104 Tg   11 Wx   19 Pt   243 fAu   101 Hg   23 Po
86 caesium   17 barium   57 lanthanum   4 music   6 dysprosium   89 tungsten   6 segnomini (thomason's oil)   89 tungsten   27 wax   78 platinum   19I fools gold   91 mercury   12 podium

6   7 Fr   22 Ra   60 Lt
77 france   9 radium   40 light

3   4   5   6   7   0

Transitional Elements

11 B 6 boron	14 C 7 carbon	12 N 6 nitrogen	18 O 9 oxygen	61 Dn 7 doreen	11 Ne 9 neon
12 Al 16 aluminum	19 Si 12 silicon	21 P 16 phosphorus	16 S 32 sulphur	35.5 Cl 11 chlorine	40 Ar 9 argon
999 Cu 911 copper	25 Xm 12 christmas	70 As 32 arsenic	70 Hi 32 hello	8 Br 11 bromine	36 Kr 83 kryptonite
109 Sn 15 tin	3 Rd 11 red	1 H20 1 water	126 I 44 iodine	104 Xe 15 xenon	
207 Bi 82 bismuth	207 Hj 82 henhemjamib	109 G 17 goo	304 Rn 1 radon		

6 La 7 lambert	97 Pr 4 prae-sodium	304 Mt 7 malt	148 Pm 17 promethium	40 Bu 19 business	16 Rb 21 rhubarb	108 Cd 63 custard	19 F 8 flourine	4 Od 9 odium	52 Do 16 docherty	176 Er 84 erblum	17 Ro 76 rodeo	24 Ty 19 thankium	104 Eu 63 europium
5 Jz 4 jazz	0.01 A 0.001 atom	28 U 119 uranium	241 Np 17 neptunium	231 Pu 16 plutonium	304 Gu 30 goofinium	20 Am 91 americum	246 Cm 94 curium	5 Te 10 tedium	21 Es 60 einsteinium	19 Wi 6 wine	97 Tc 42 technetium	104 Lu 7 lavender	20 Bf 10 beef

Kako do ocjene?

Dva (2) kolokvija

Pismeni ispit

Usmeni ispit

Prolazak na oba kolokvija = oslobođanje od (prvog) pismenog ispita
Neizlazak na kolokvij / pad na oba kolokvija = detaljniji usmeni ispit

**TERMINI
KOLOKVIJA**

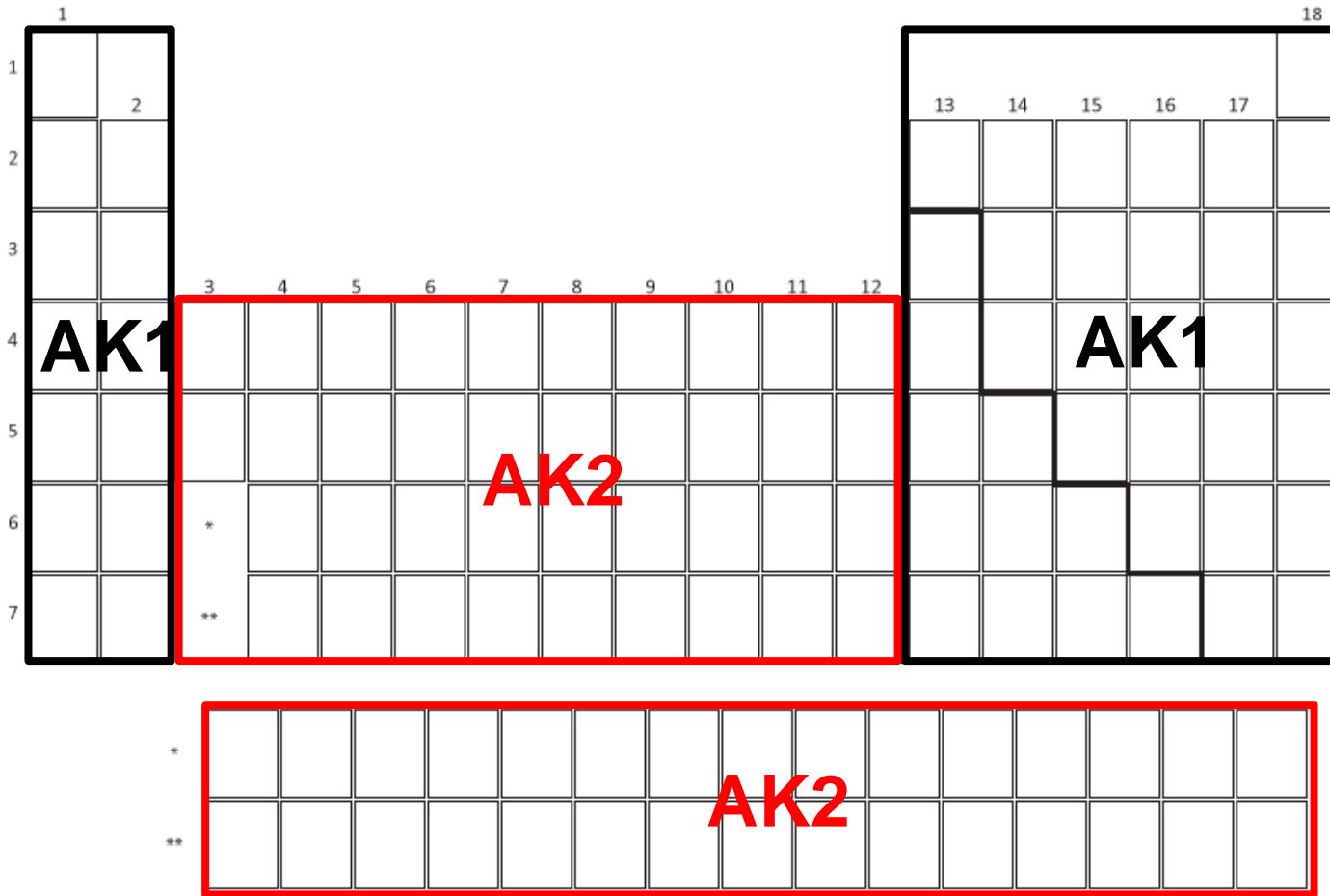
**1. KOLOKVIJ:
28. IV. 2019.**

**PREDAVAONICA A2
14-17**

**2. KOLOKVIJ
9. VI. 2020.**

**PREDAVAONICA A2
14-17**

ANORGANSKA KEMIJA 2

AK2 – skakutanje kroz prijelazne elemente:

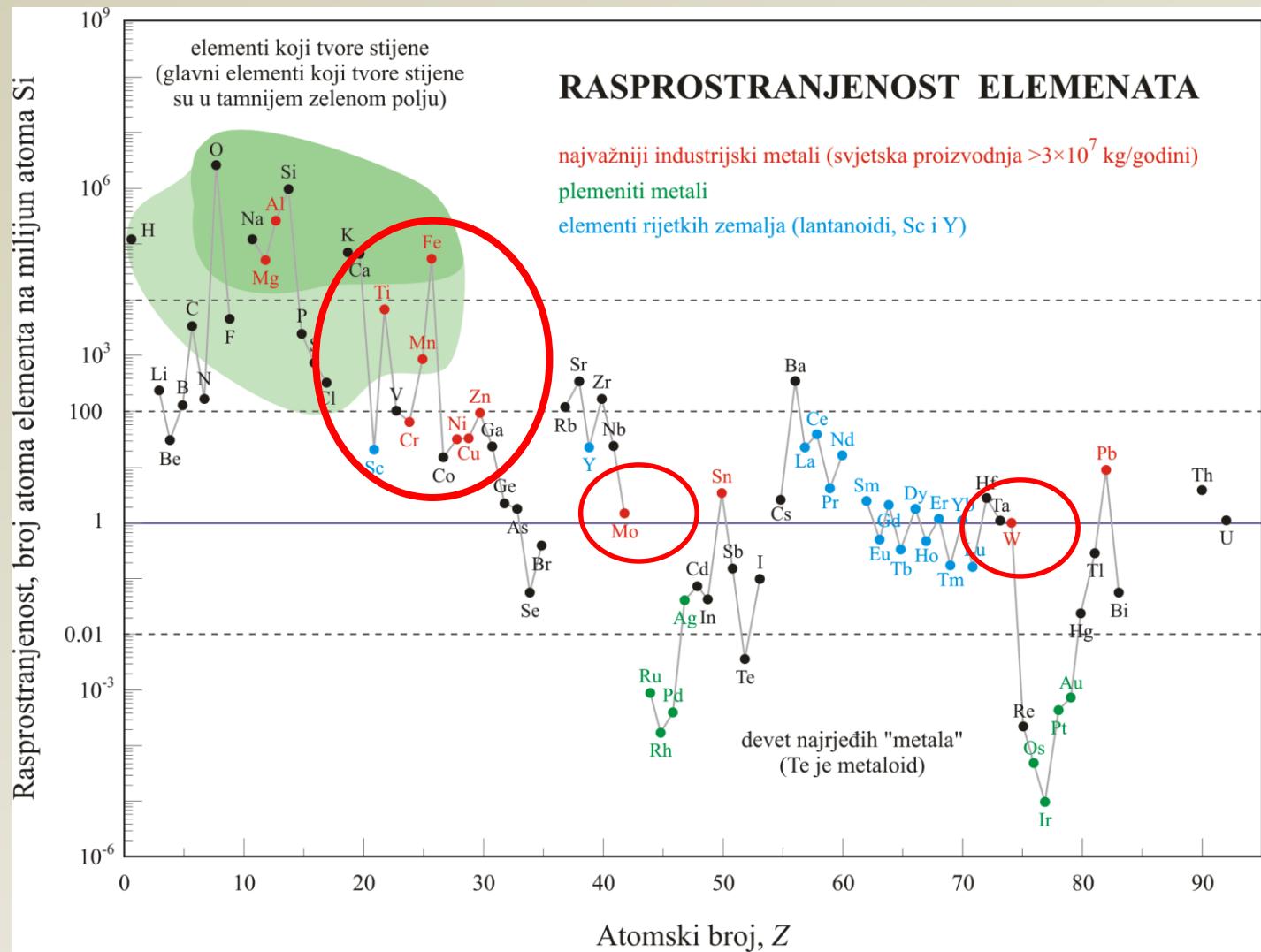
1. Metali i metalna veza
2. Teorije koordinacije
3. Magnetska svojstva spojeva
4. Kiselo-bazna svojstva iona
5. Detaljnije upoznavanje s najvažnijim elementima i skupinama elemenata

ELEMENTI d- i f- BLOKA

PRIJELAZNI ELEMENTI 3.-11.

	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	3B	4B	5B	6B	7B	8B	8B	1B		2B
1.	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn
2.	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd
3.	57 La	72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg
	89 Ac	104 Rf	105 Db	106 Sg	107 Bh	108 Hs	109 Mt	110 Ds	111 Rg	112 Cn

58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb	71 Lu
90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No	103 Lr

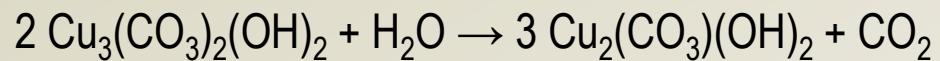

AK 2 – KEMIJA U BOJI

AZURIT $\text{Cu}_3(\text{CO}_3)_2(\text{OH})_2$

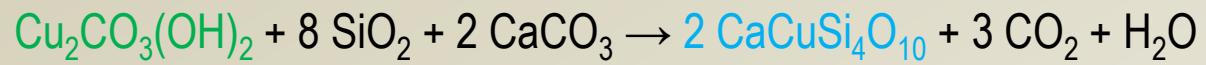

MALAHIT $\text{Cu}_2(\text{CO}_3)(\text{OH})_2$

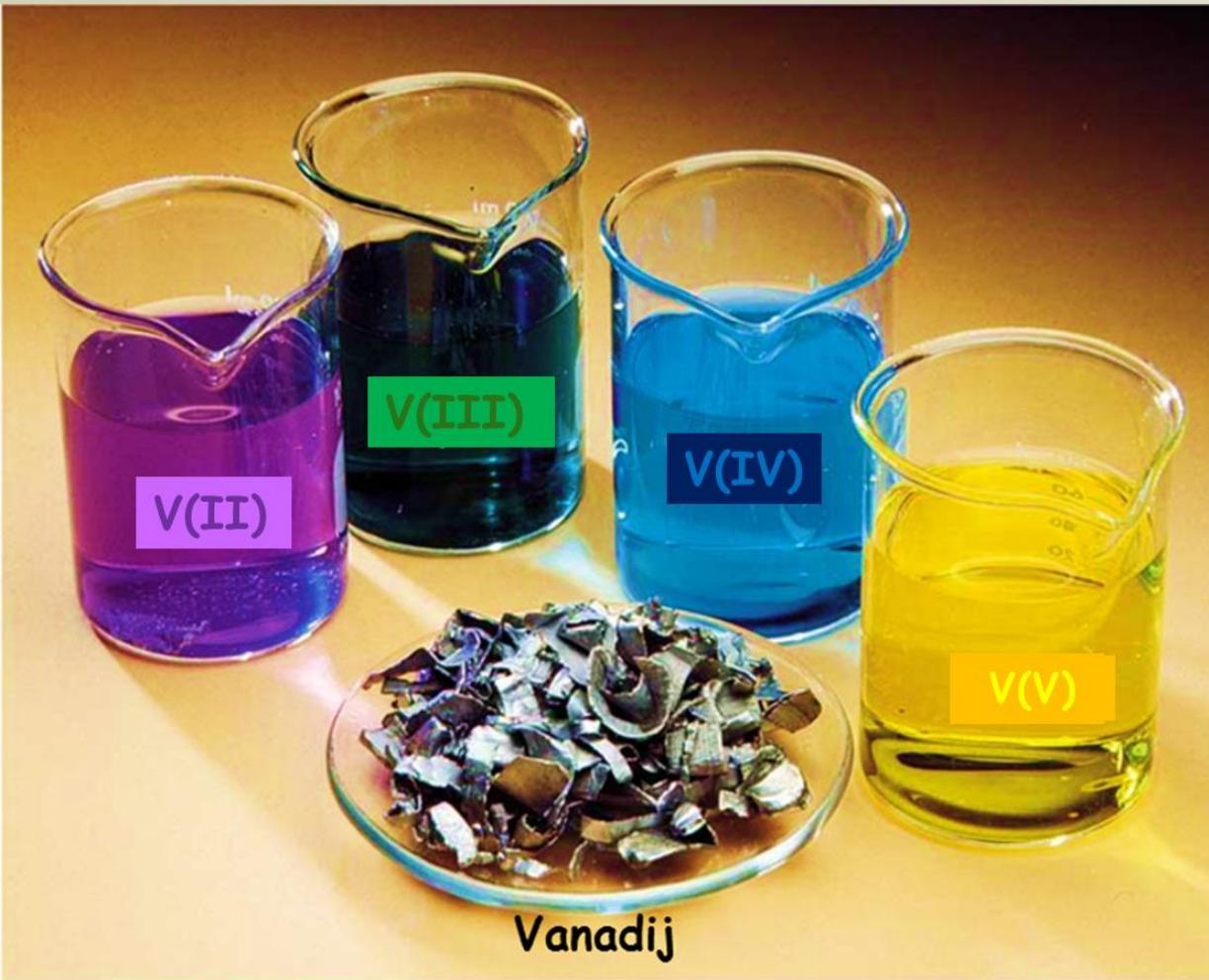
„Osnovna svrha anorganske kemije je pripravljanje šarenih kristalića u raznim bojama“

T. Friščić, ca. 2000.

EGIPATSKO PLAVO – PRVI SINTETSKI PIGMENT (Četvrta dinastija, ca. 2575.–2467. pr. Kr.)

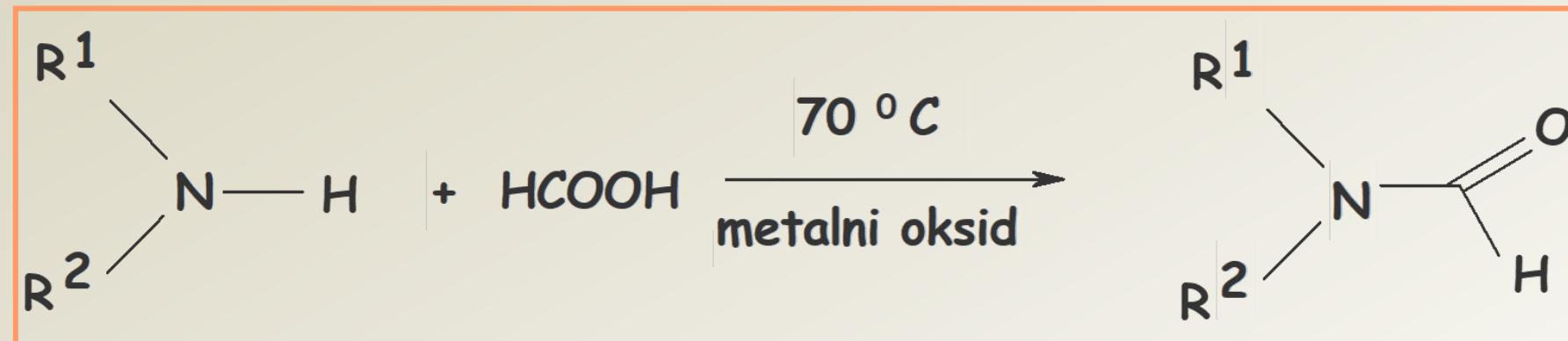

Vanadís (*Freja*), J. Bauer, 1905.

SPOJEVI PRIJELAZNIH METALA KAO INDUSTRIJSKI KATALIZATORI

Metalni oksidi: CuO, CoO, NiO, Mn₂O₃, Cr₂O₃

A I BIOLOŠKI KATALIZATORI

DOBIVANJE NH₃

industrijski → N₂ + 3H₂ → 2NH₃ (uz katalizator, P = 200 atm, t = 400 °C)

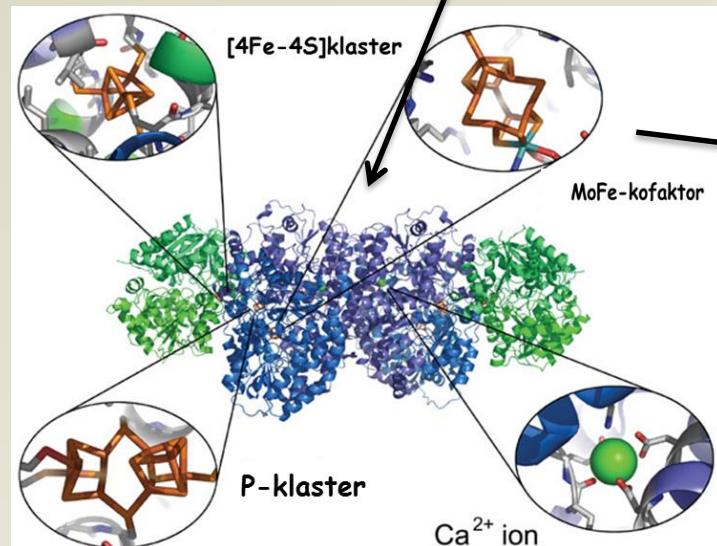
biološki → N₂ + 8H⁺ + 8e⁻ → 2NH₃ + H₂

Nitrogenaza: 2 metaloproteina: Fe-protein (hidroliza ATP i prijenos e⁻)

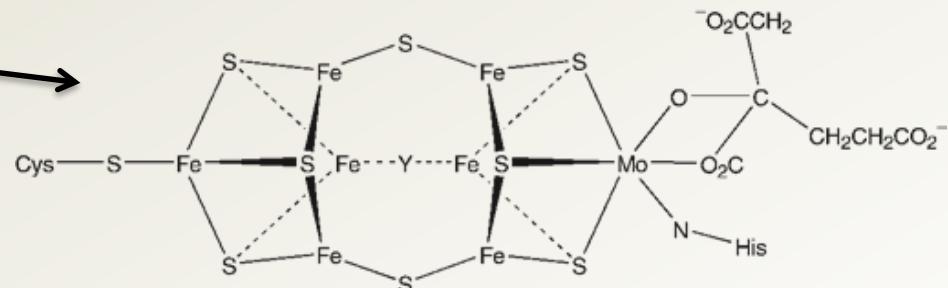
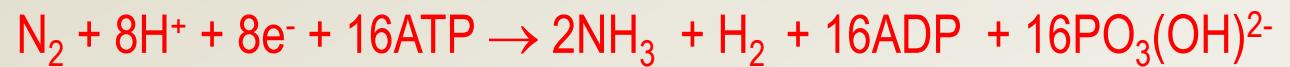
FeMo protein odgovoran za vezanje N₂

Čvorići na korjenu leguminoze

1. Redukcija Fe proteina;
2. Prijenos e⁻ s Fe proteina na FeMo protein i hidroliza ATP
3. Prijenos e⁻ i H⁺ na N₂

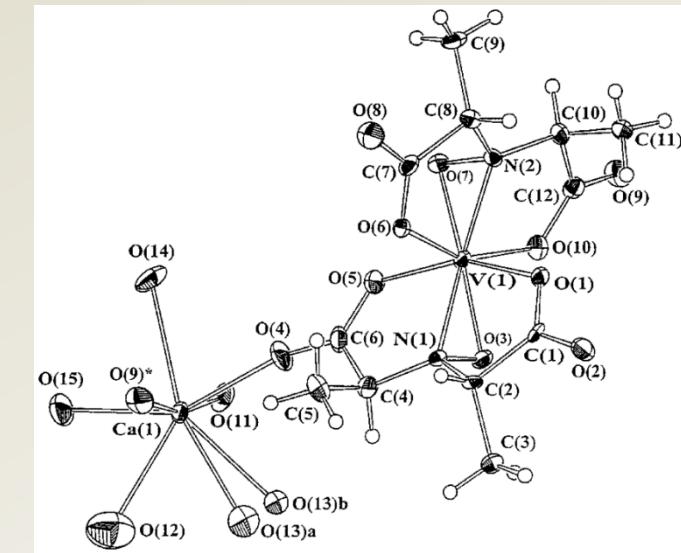
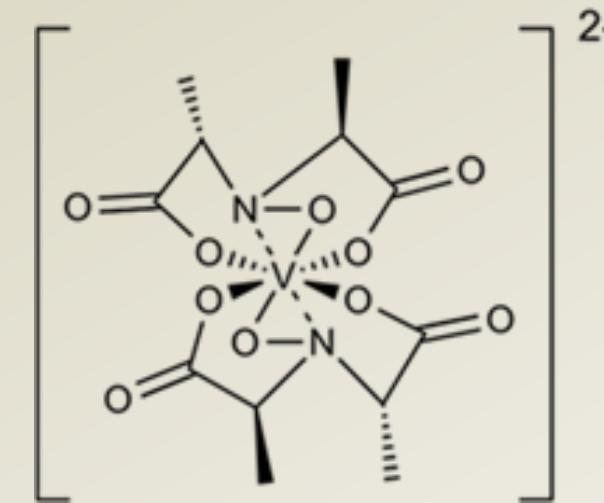

Struktura kompleksa koji nastaje između Fe proteina i MoFe proteina (MoFe-kofaktor) u enzimu nitrogenazi (1992)

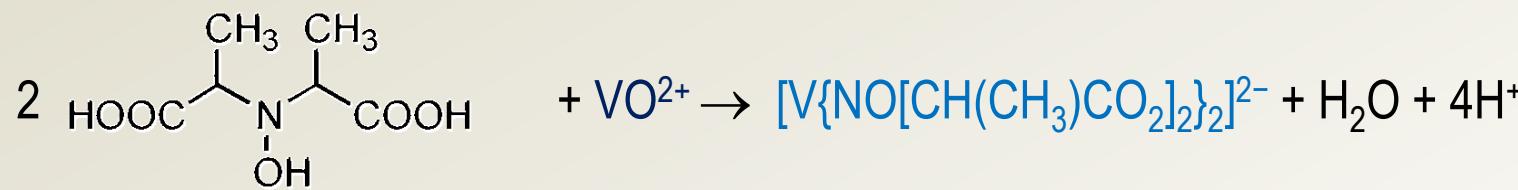
SPOJEVI PRIJELAZNIH METALA KAO BILJNI OTROVI (?)

Amanita muscaria

Amavadin, izoliran 1972.

KAO SUDIONICI U PROCESU PRIJENOSA KISIKA

Hemocianin – $\text{Cu}^+/\text{Cu}^{2+}$

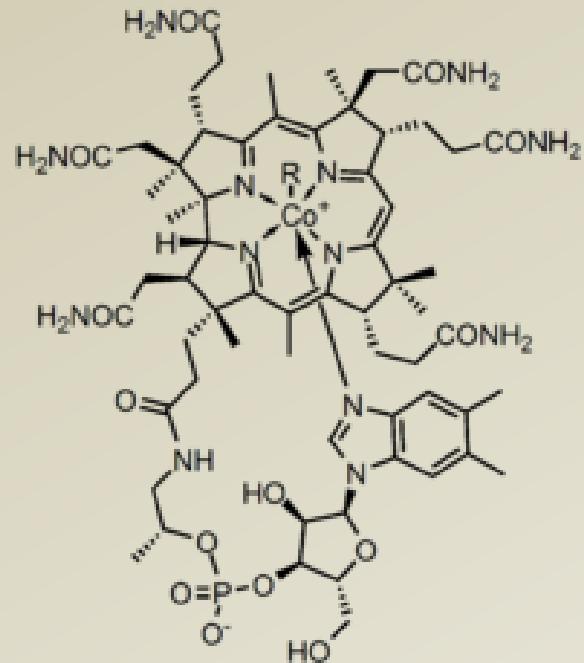

Hemovanabin – $\text{V}^{3+}/\text{V}^{5+}$
(funkcija ?)

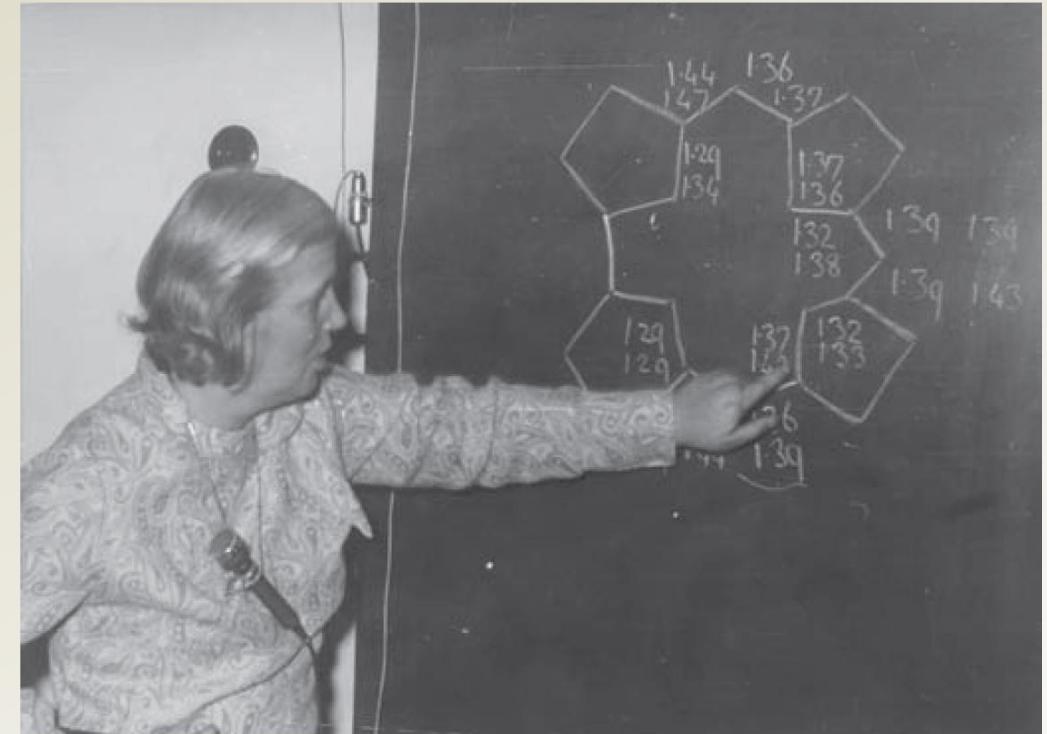
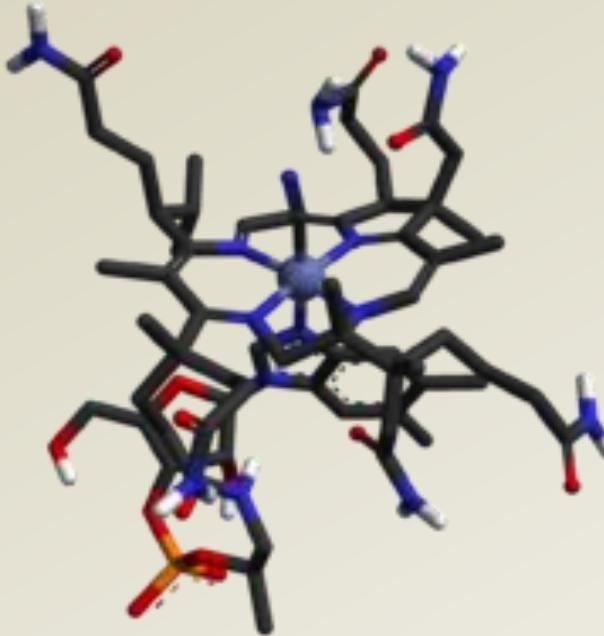
Hemoglobin, mioglobin
– $\text{Fe}^{2+}/\text{Fe}^{3+}$

KAO VITAMINI

R = 5'-deoxyadenosyl, Me, OH, CN

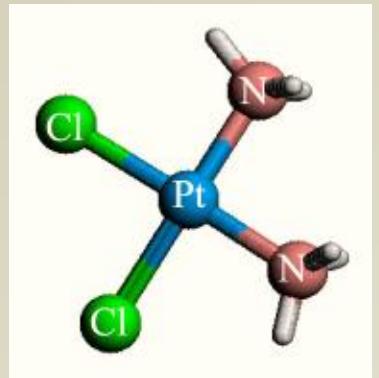
B₁₂ – kobalamin

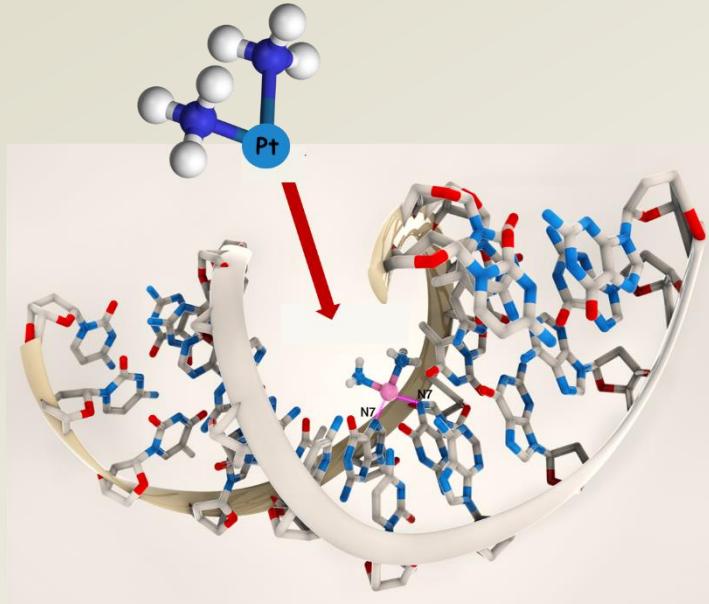
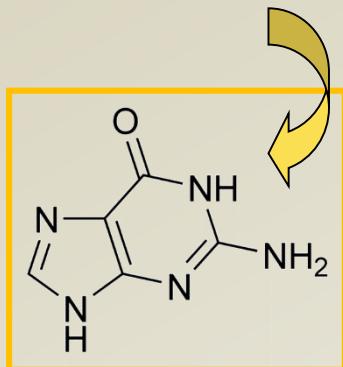
D. Hodgkin (N. n. za kemiju 1964.) na ZOAK-u 1966.

LIJEKOVI

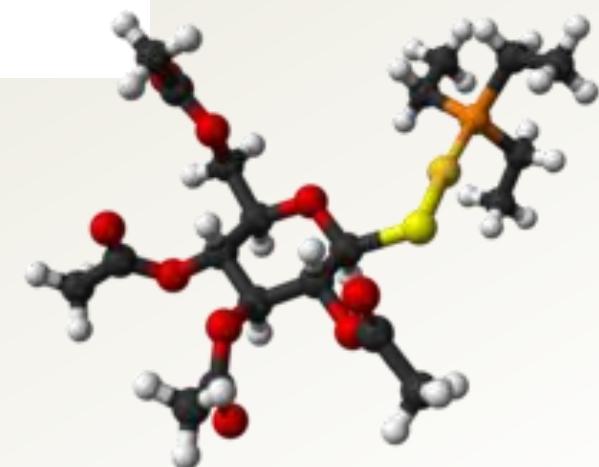
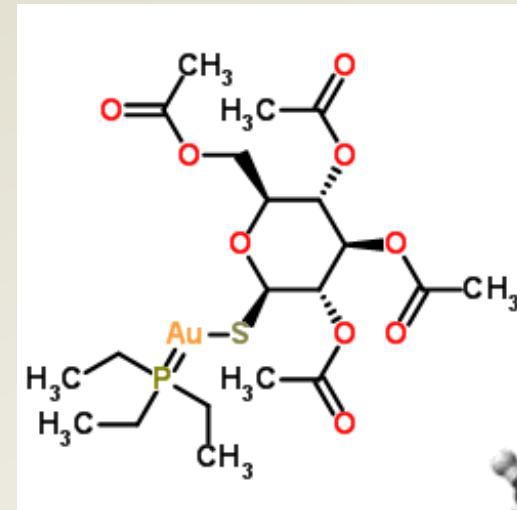
Cisplatin – citostatik poznat od 1960: protutumorsko djelovanje se zasniva na vezanju Pt(II) na gvanin

cis-[PtCl₂(NH₃)₂]

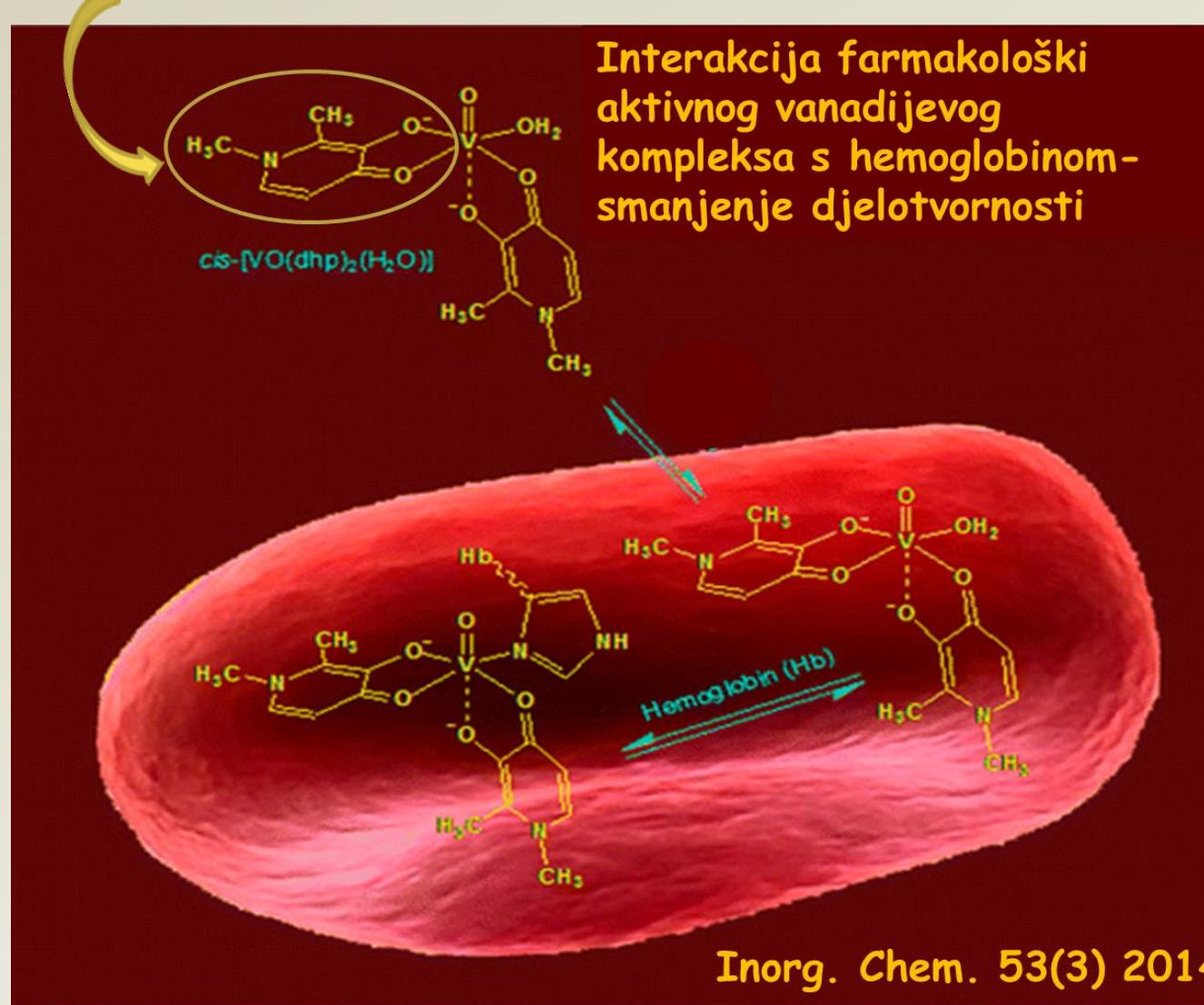

Auranofin – antireumatik, antibiotik i antivirusni agens

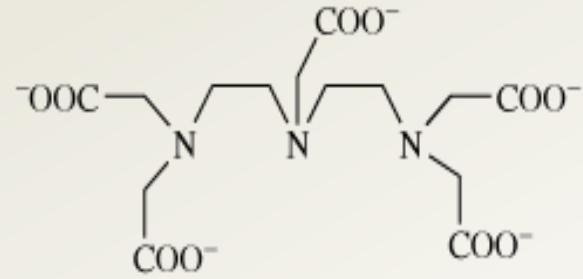
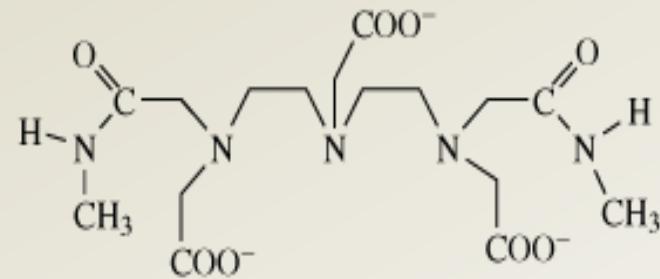
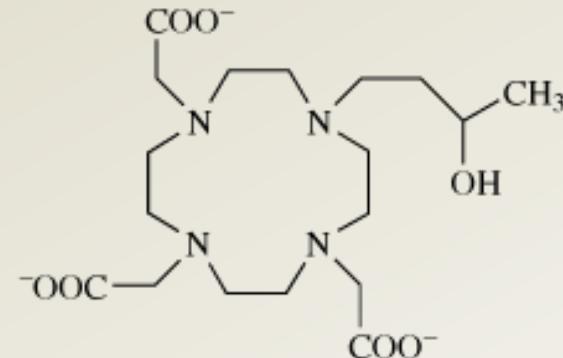
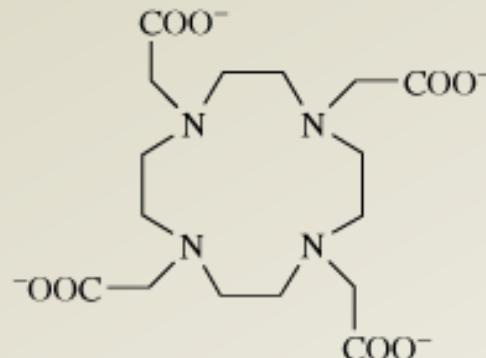
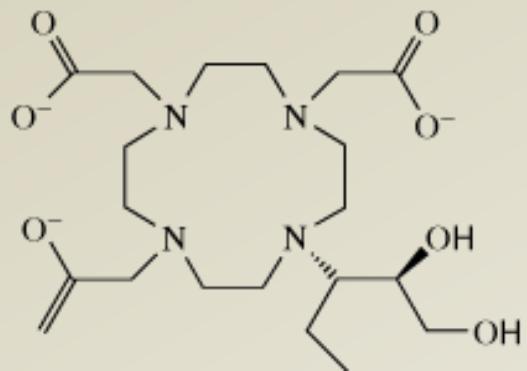
POTENCIJALNI LIJEKOVI

3-hidroksi-1,2-dimetil-4(1*H*)-piridon

OBILJEŽIVAČI KOD MRI DIJAGNOSTIKE

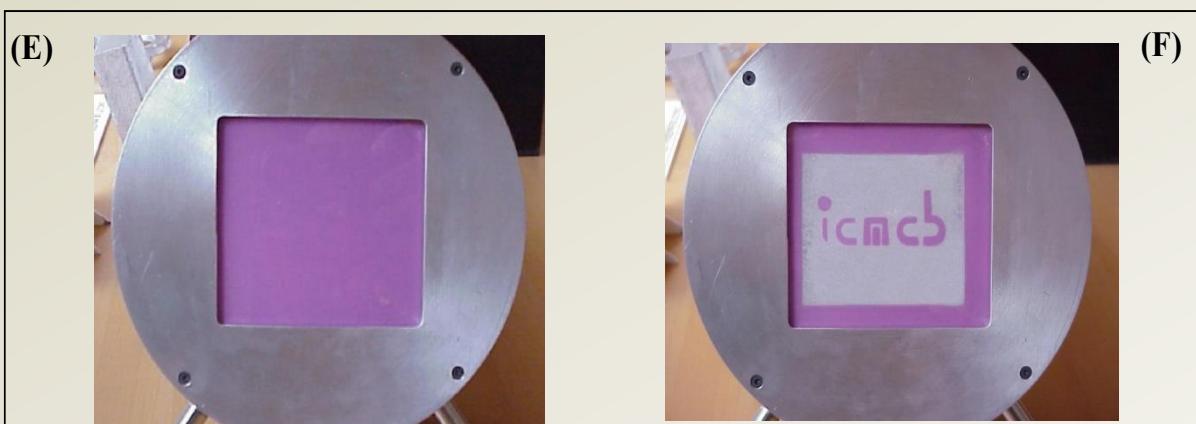
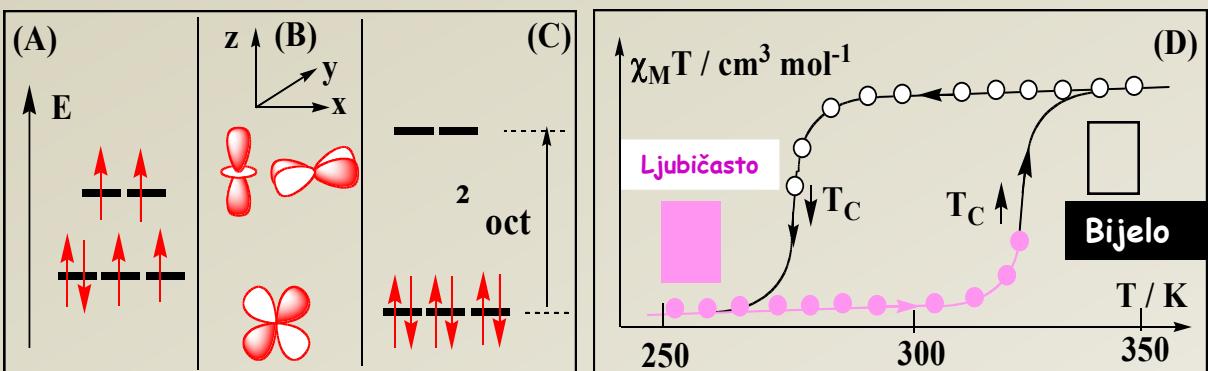
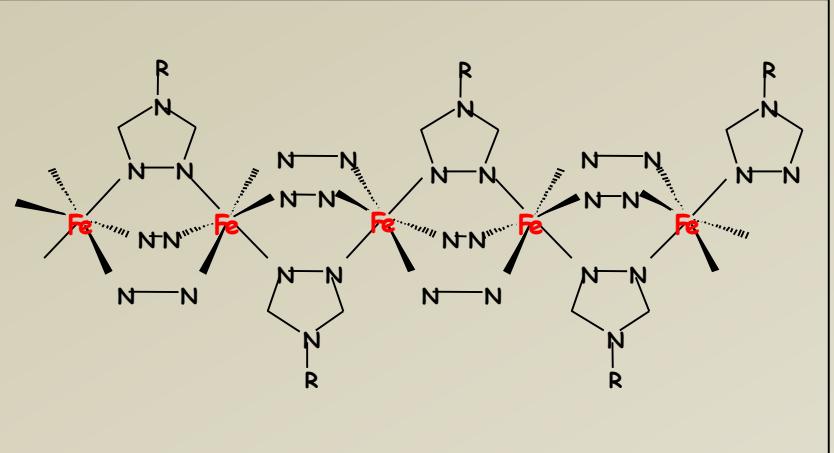
kompleksi Gd^{3+} s organskim ligandima

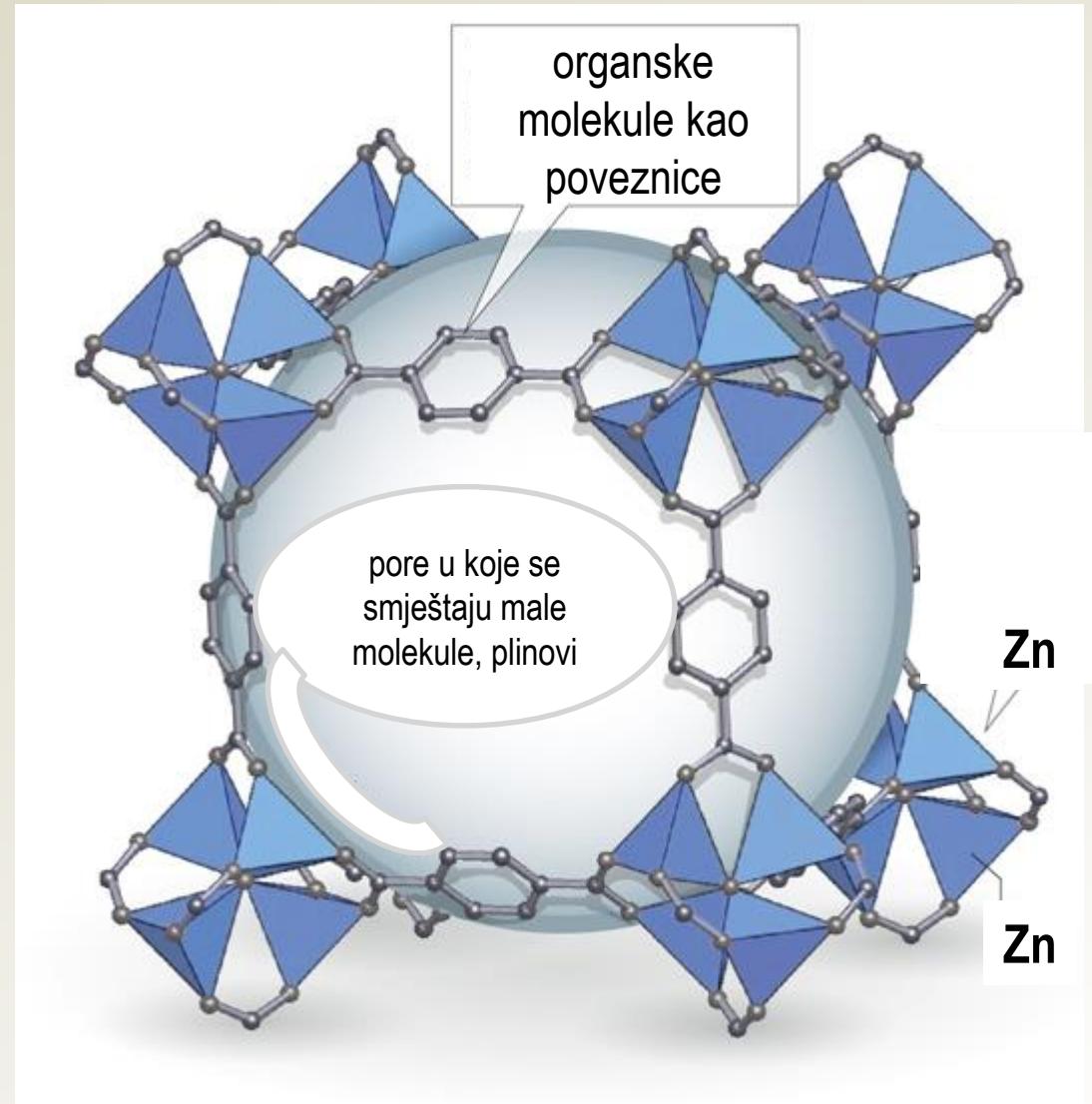
$\text{Gd: [Xe] } 4f^7 \ 5d^1 \ 6s^2;$

$\text{Gd}^{3+}: [\text{Xe}] \ 4f^7$

SENZORI

POHRANA PLINOVA

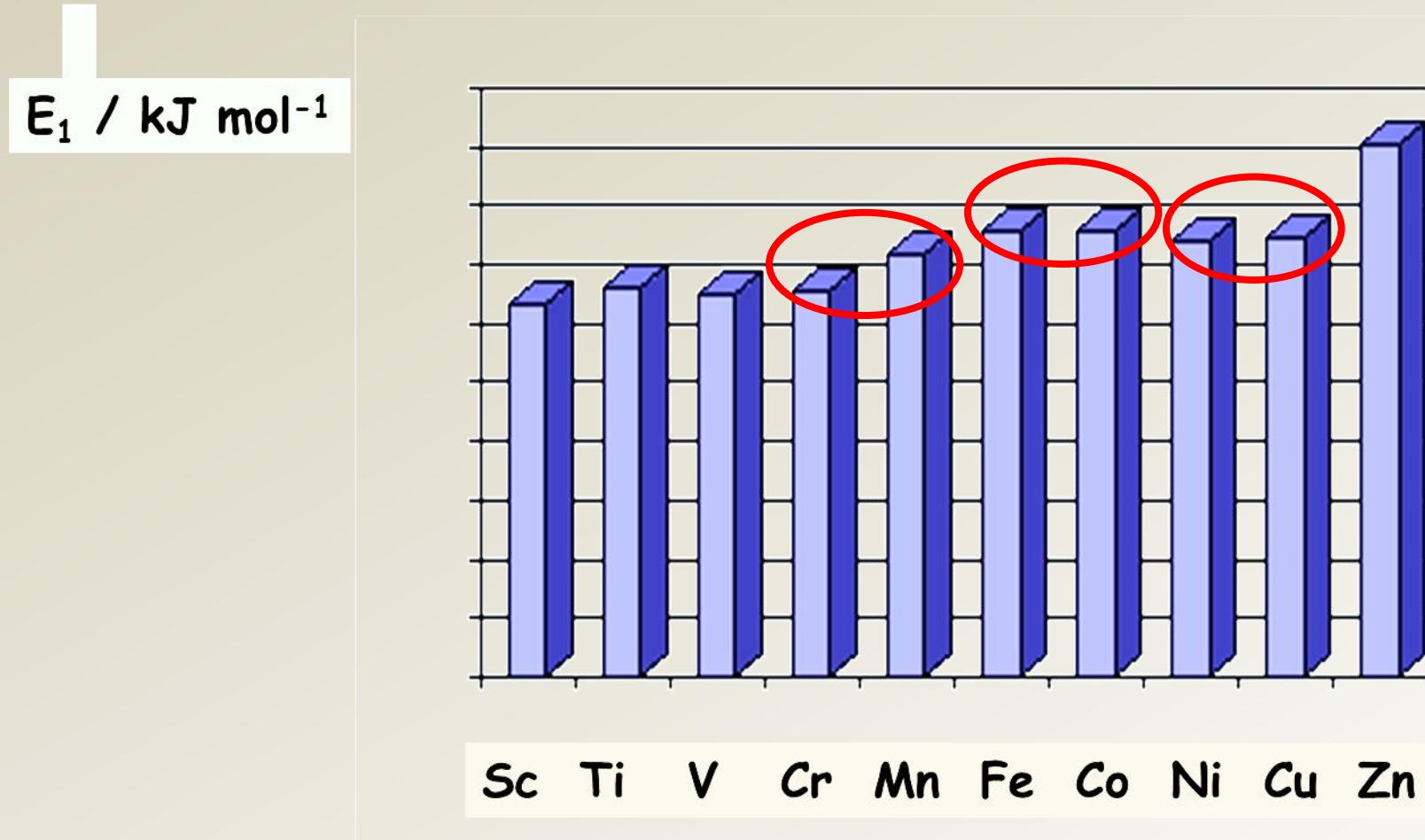

SVOJSTVA PRIJELAZNIH METALA

- Osim nekoliko iznimaka jednostavne (hidratizirane) ione prijelaznih elemenata nalazimo uglavnom u 1. prijelaznoj seriji
- Lantanoidna kontrakcija – smanjenje ionskih i metalnih radijusa
- Energija orbitala 3d niža od energije orbitala 4s: spektroskopska, magnetska mjerena, teorijska (računski)
- Prilikom ionizacije atoma 1. prijelazne serije najprije se uklanjuju 4s elektroni
- *Anomalije* popunjavanja orbitala d i f kod 21 elementa: složenost elektronskih interakcija

1. PRIJELAZNA SERIJA [Ar](3d) ⁿ (4s) ⁿ	2. PRIJELAZNA SERIJA [Kr](4d) ⁿ (5s) ⁿ	3. PRIJELAZNA SERIJA [Xe](5d) ⁿ (6s) ⁿ
3. Sc (3d) ¹ (4s) ²	3. Y 4d ¹ 5s ²	3. La 5d ¹ 6s ²
4. Ti 3d ² 4s ²	4. Zr 4d ² 5s ²	4. Hf 4f ¹⁴ 5d ² 6s ²
5. V 3d ³ 4s ²	5. Nb 4d ⁴ 5s ¹	5. Ta 4f ¹⁴ 5d ³ 6s ²
6. Cr 3d ⁵ 4s ¹	6. Mo 4d ⁵ 5s ¹	6. W 4f ¹⁴ 5d ⁴ 6s ²
7. Mn 3d ⁵ 4s ²	7. Tc 4d ⁶ 5s ¹	7. Re 4f ¹⁴ 5d ⁵ 6s ²
8. Fe 3d ⁶ 4s ²	8. Ru 4d ⁷ 5s ¹	8. Os 4f ¹⁴ 5d ⁶ 6s ²
9. Co 3d ⁷ 4s ²	9. Rh 4d ⁸ 4s ¹	9. Ir 4f ¹⁴ 5d ⁷ 6s ²
10. Ni 3d ⁸ 4s ²	10. Pd 4d ¹⁰ 5s ⁰	10. Pt 4f ¹⁴ 5d ⁹ 6s ¹
11. Cu 3d ¹⁰ 4s ¹	11. Ag 4d ¹⁰ 5s ¹	11. Au 4f ¹⁴ 5d ¹⁰ 6s ¹
12. Zn 3d ¹⁰ 4s ²	12. Cd 4d ¹⁰ 5s ²	12. Hg 4f ¹⁴ 5d ¹⁰ 6s ²

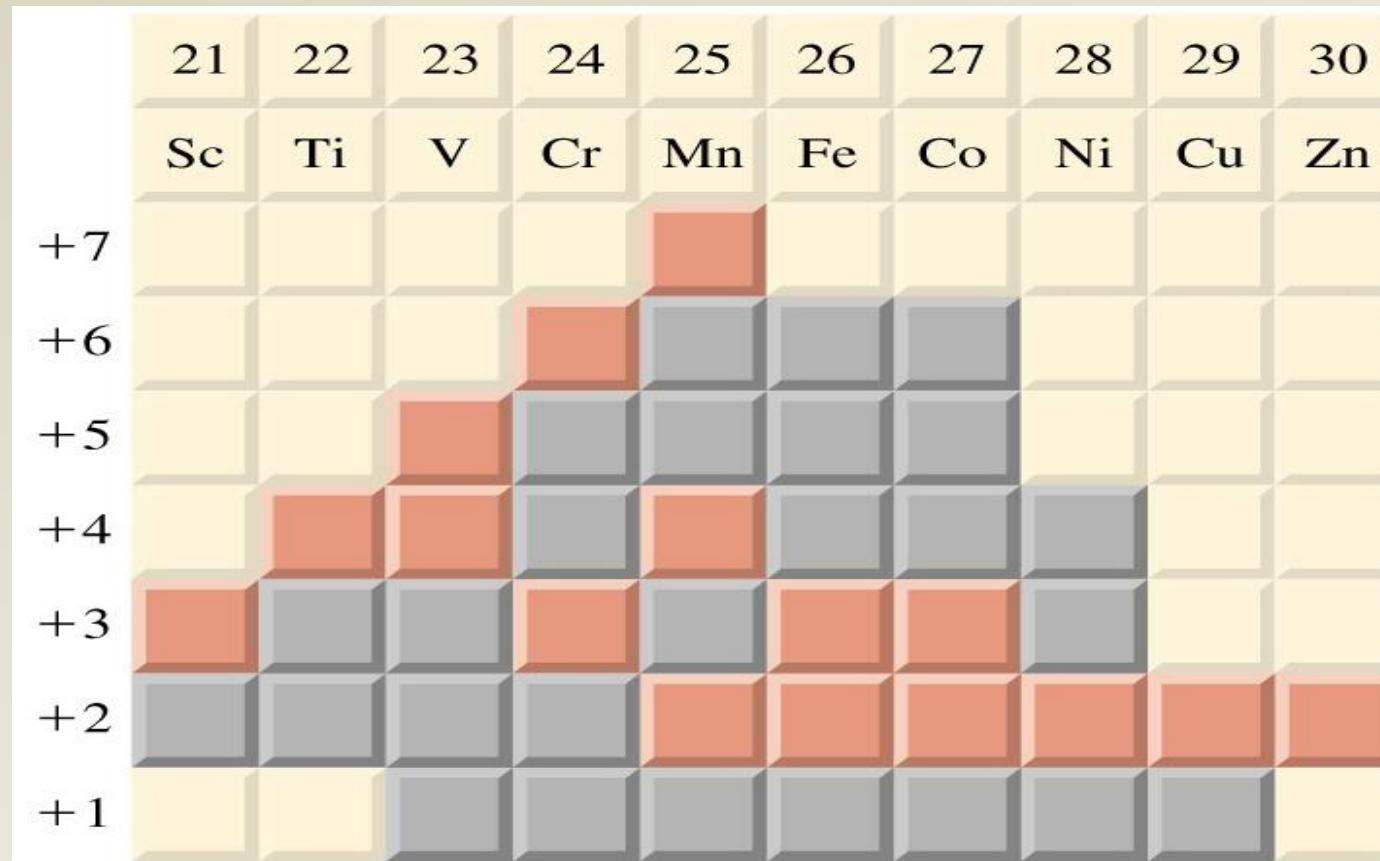
ENERGIJA IONIZACIJE ELEMENATA 1. PRIJELAZNE SERIJE

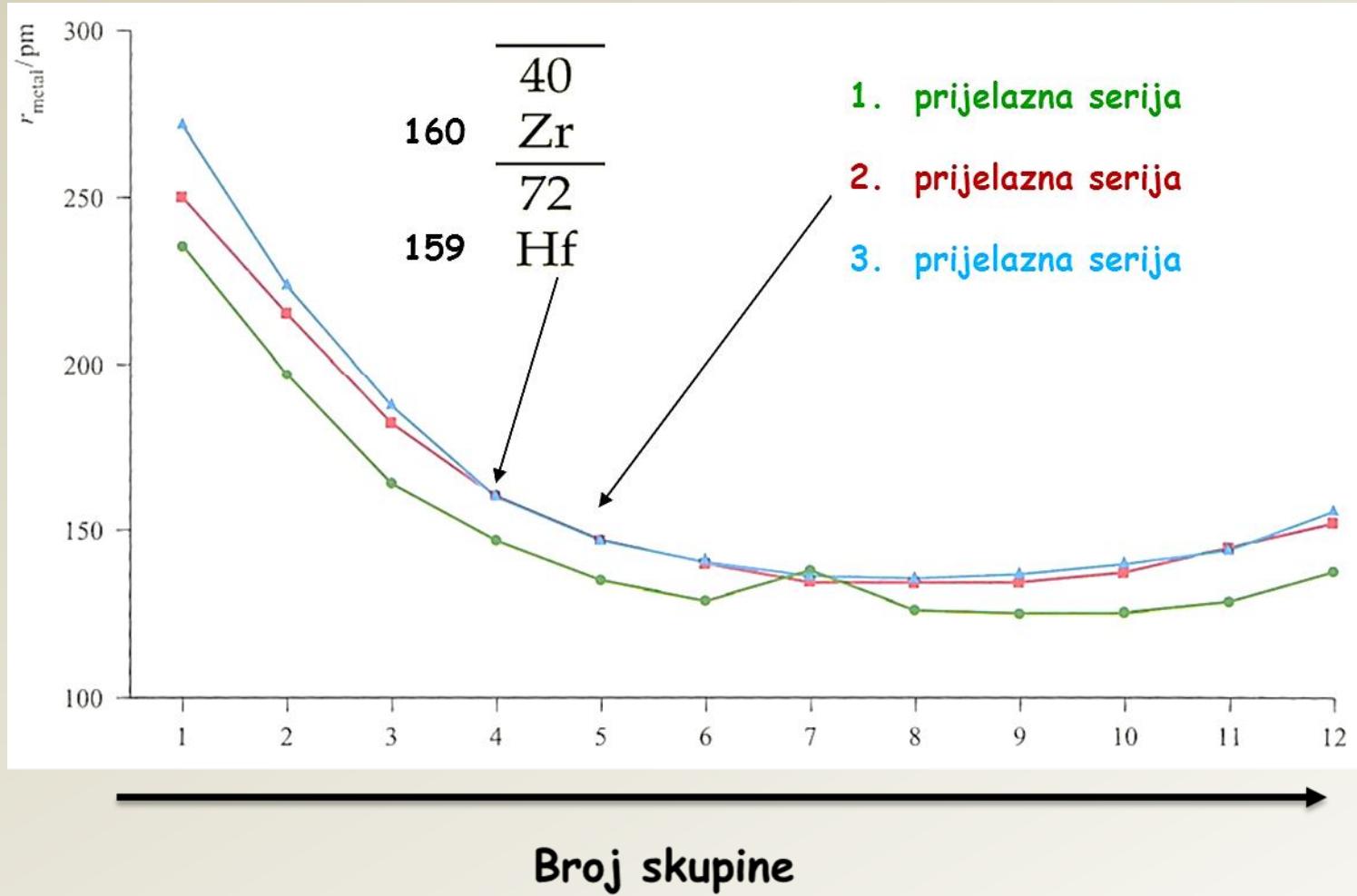
STANDARDNI REDUKCIJSKI POTENCIJAL METALA 4. PERIODE; (koncentracija 1 mol dm⁻³, T = 298 K)

	E° / V
Ca ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Ca(s)	-2,87
Ti ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Ti(s)	-1,63
V ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = V(s)	-1,18
Cr ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Cr(s)	-0,91
Mn ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Mn(s)	-1,19
Fe ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Fe(s)	-0,44
Co ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Co(s)	-0,28
Ni ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Ni(s)	-0,25
Cu ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Cu(s)	+0,34
Zn ²⁺ (aq) + 2e ⁻ = Zn(s)	-0,76

RASPON OKSIDACIJSKIH STANJA ELEMENATA 1. PRIJELAZNE SERIJE

VELIČINA ATOMA ELEMENTA d-BLOKA

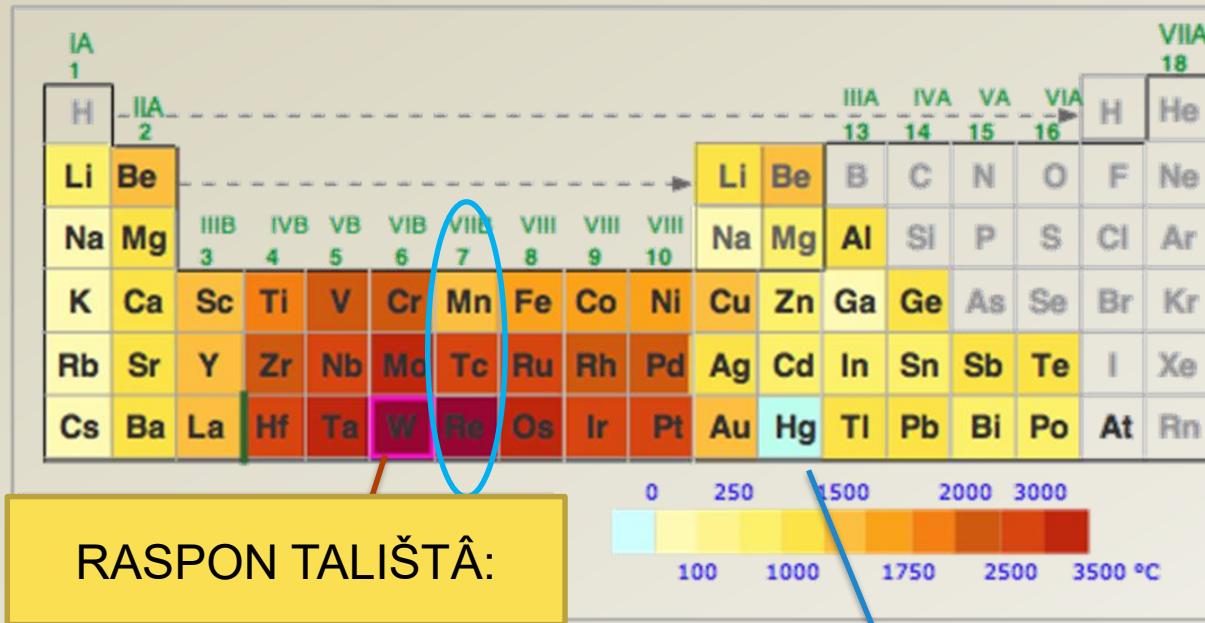
Metalni radijus

- u skupini prema dolje raste
- duž periode se smanjuje

SVOJSTVA (PRIJELAZNIH) METALA:

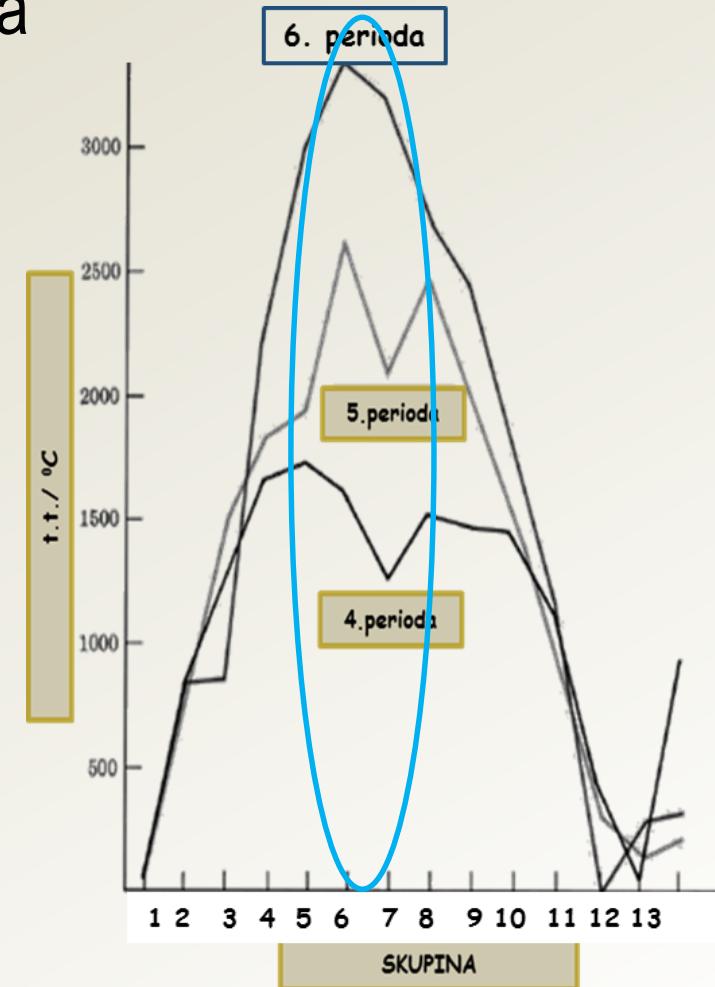
1. Visoka tališta i vrelišta

Više talište / vrelište / $\Delta_{\text{fus}} H / \Delta_{\text{vap}} H \Rightarrow$ jača metalna veza

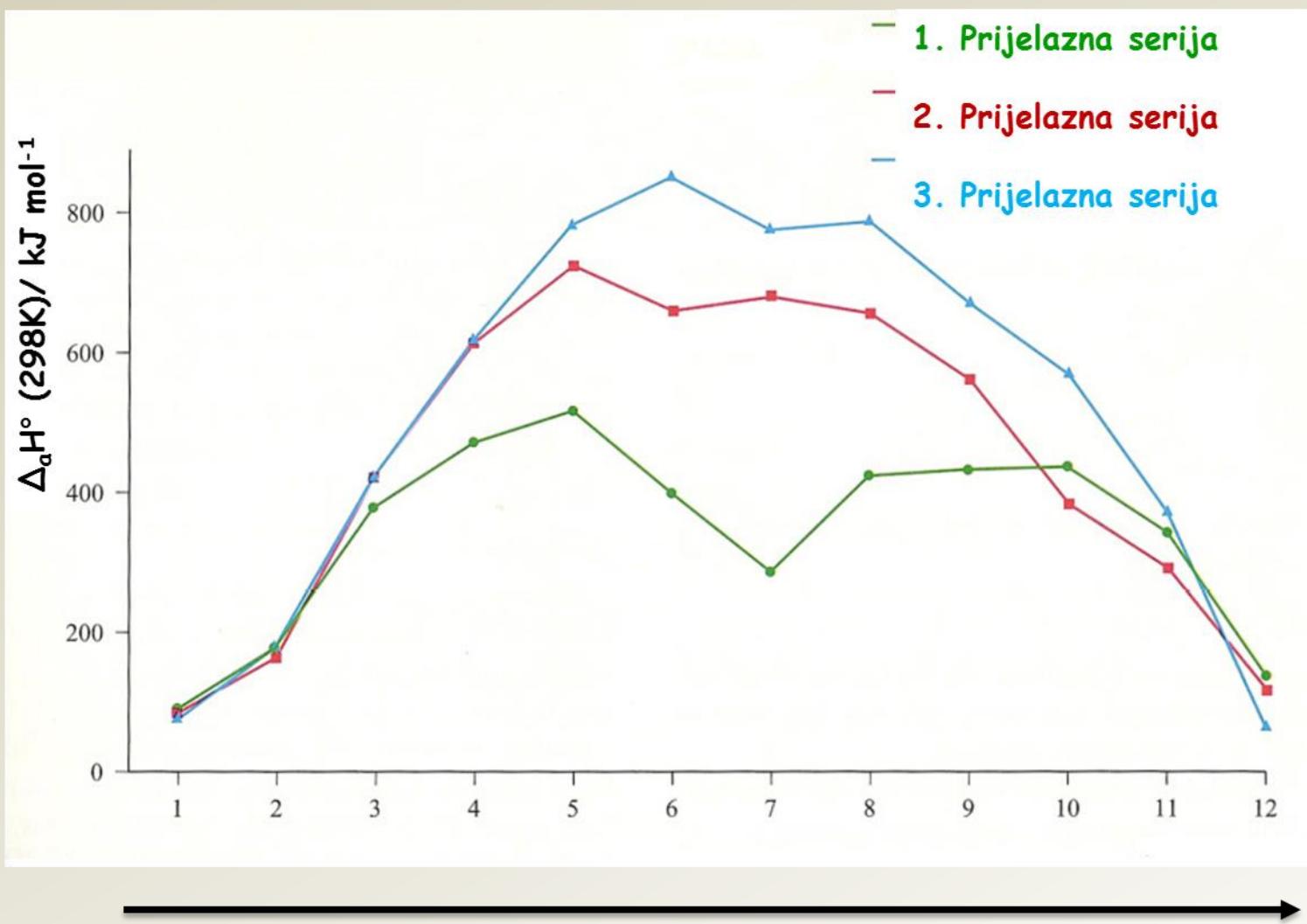

3410 °C
 $4f^{14}5d^46s^2$

-38,87 °C
 $4f^{14}5d^{10}6s^2$

STANDARDNA ENTALPIJA ATOMIZACIJE $\Delta_{\text{sub}}H^\circ$

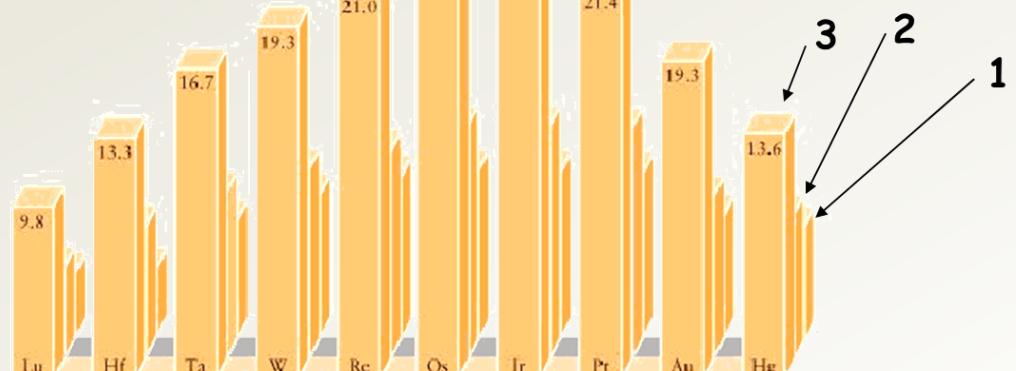
Broj skupine

2. Visoka gustoća*

gusta kubična slagalina /gusta heksagonska slagalina koordinacijski
broj = 12

Metal	Ni	Cu	Ag	Pb	Hg	Au
Gustoća /g cm ⁻³	8,91	8,94	10,49	10,66	13,53	19,30

* Izuzetak su alkalijski metali; veliki radijusi

Velika gustoća 3. prijelazne serije posljedica →
lantanoidna kontrakcija

3. Velika fleksibilnost

Kovnost:

Sposobnost deformacije uslijed **kompresije**

- (a) Prisutnost **slojeva** u kristalnoj rešetci
na pr. slojevi mogu kliziti jedan iznad drugog pod pritiskom

Rastezljivost:

Sposobnost deformacije uslijed **napetosti**

- (b) Metalne veze su **neusmjereni**
na pr. elektroni mogu promijeniti položaj i **obnoviti** metalnu vezu nakon deformacije

METALNA VEZA – TRENDVI

1. Jakost metalne veze raste sa **smanjenjem** radijusa metalnog atoma

metal	radijus / nm	T_t / °C
Cink	0,133	419
Kadmij	0,149	320
Živa	0,150	-38,8

2. Jakost metalne veze raste s **porastom** broja valentnih elektrona metalnog atoma,

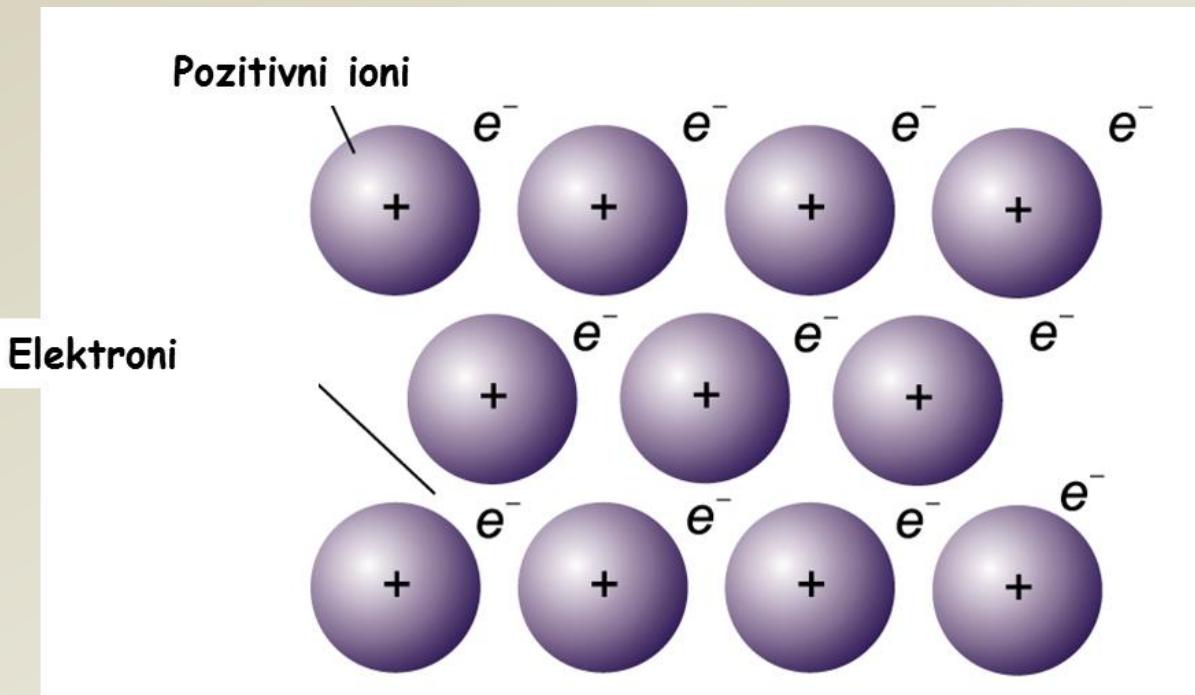
metal	broj valentnih elektrona	T_t / °C
Skandij	3	1539
Titanij	4	1660
Vanadij	5	1890

3. ali samo do konfiguracije (ugrubo) d^5 – nakon toga počinje opadati

METALNA VEZA – elektronski model: delokalizacija valentnih elektrona

Metali ne pokazuju tendenciju stvaranja diskretnih molekula (na pr. Li_2) – male energije ionizacije

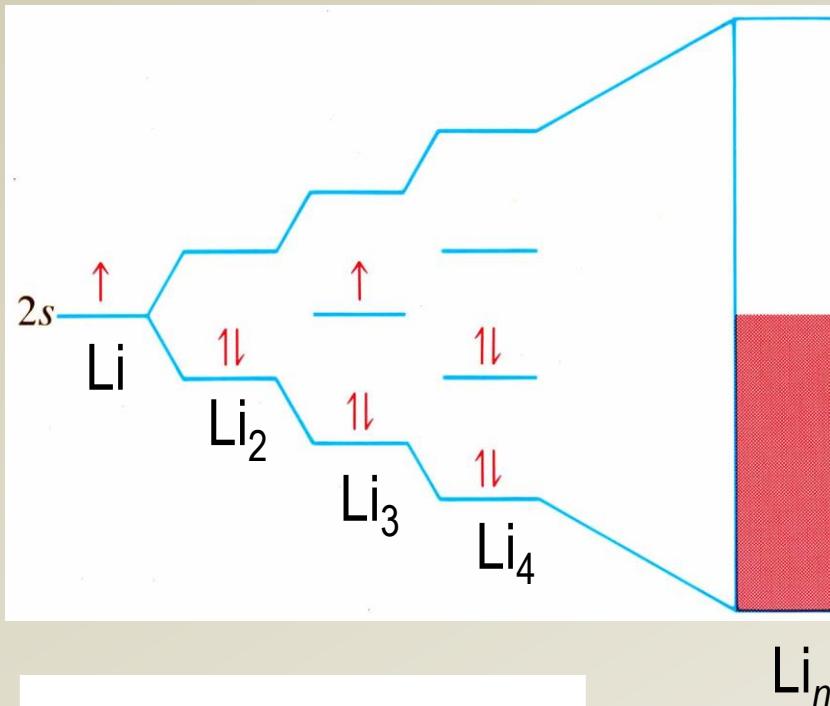
U čvrstom stanju u pravilu gusto pakiranje (neusmjerenost veze, mali broj elektrona u svakom međuatomskom kontaktu)

Model delokaliziranih elektrona:

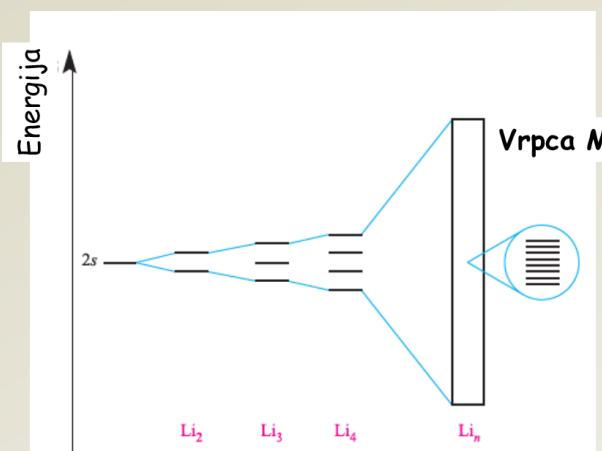
- valentni elektroni nisu lokalizirani već su delokalizirani kroz čitavu strukturu; elektroni mobilni, a pozitivni ioni stacionarni
- elektrostatske privlačne sile delokaliziranog elektronskog oblaka i pozitivnih iona = metalne veze

Model molekulskih orbitala – ‘teorija vrpcí’

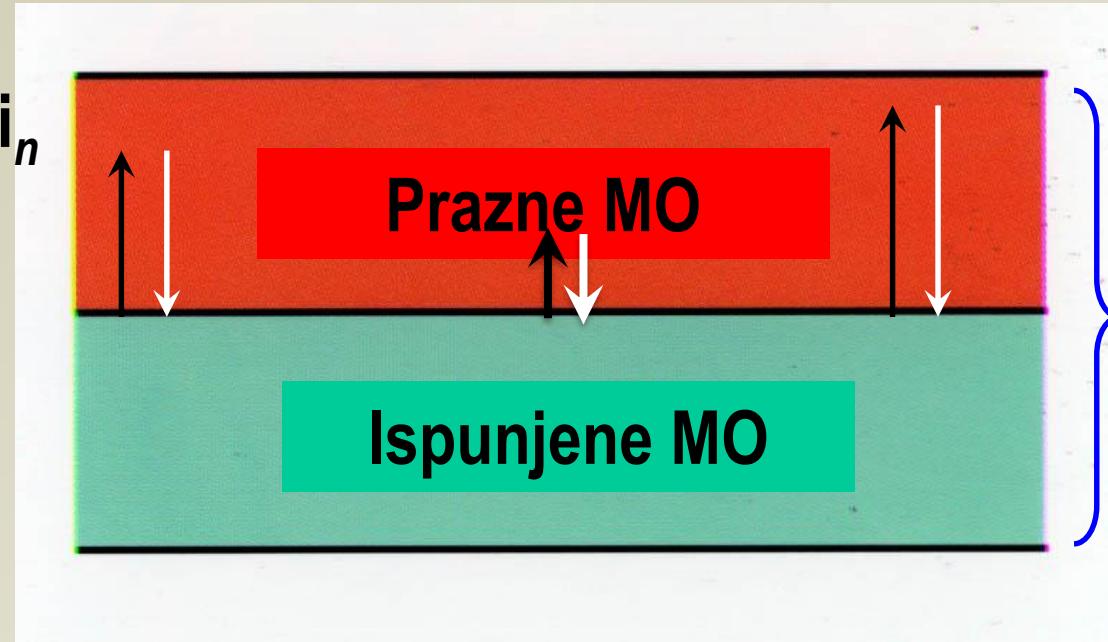

Molekulsко-orbitalni model:

- Cijeli kristal metala tretira se kao jedna molekula
- Energijska stanja opisana molekulskim orbitalama koje obuhvaćaju cijeli kristal
- Zbog makroskopskih dimenzija kristala, razlike energije energijska stanje su *nemjerljivo bliska* – **kontinuum**.
- Energijska stanja iznad energija odgovarajućih ('ishodnih') stanja slobodnog atoma su protuvezna, ona ispod su vezna – metalna veza to jača što je veža razlika populacija veznih i protuveznih stanja.

METALNI SJAJ

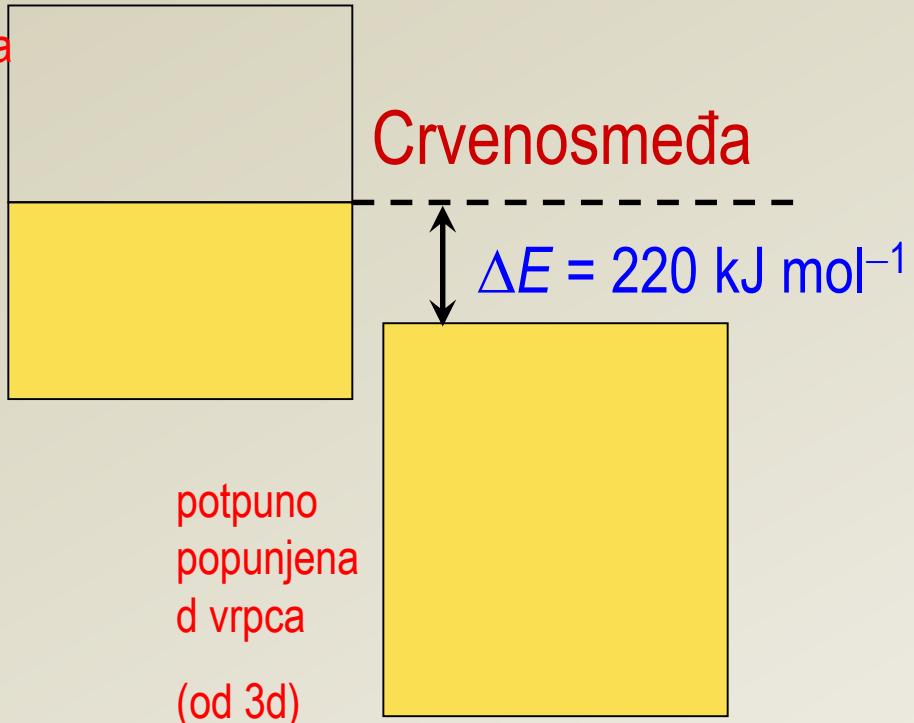

Budući da je razlika između energetskih nivoa ekstremno mala, dolazi do emisije i apsorpcije u vidljivom dijelu spektra – apsorbira se i emitira (u pravilu) cijeli vidljivi spektar

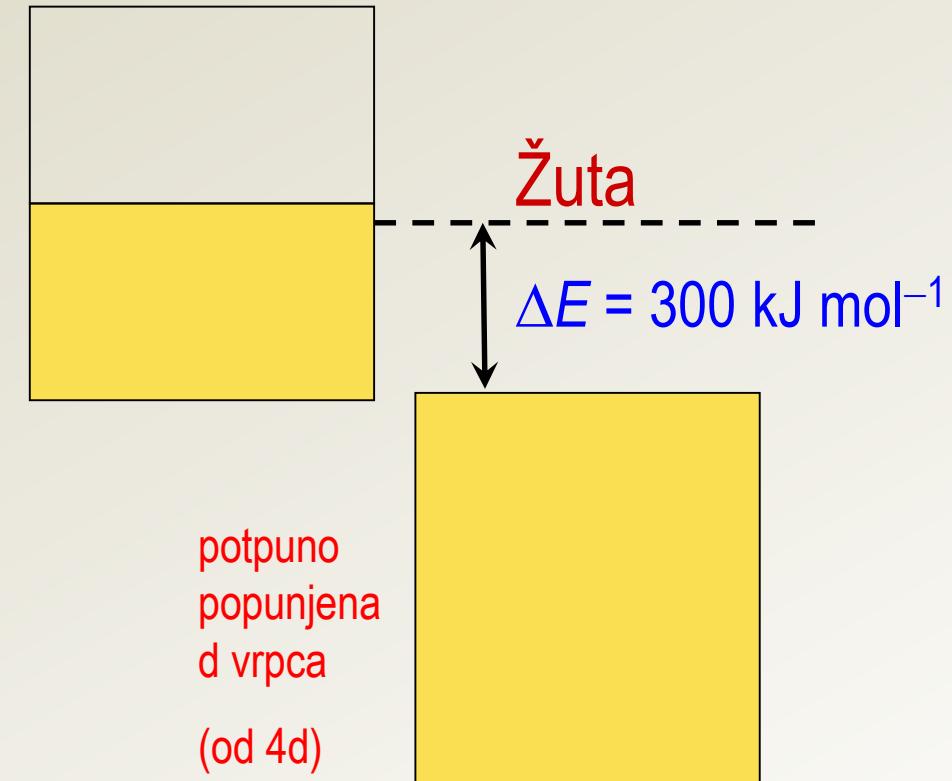
OBOJENI METALI

polupunjena
s vrpca
(od 4s)

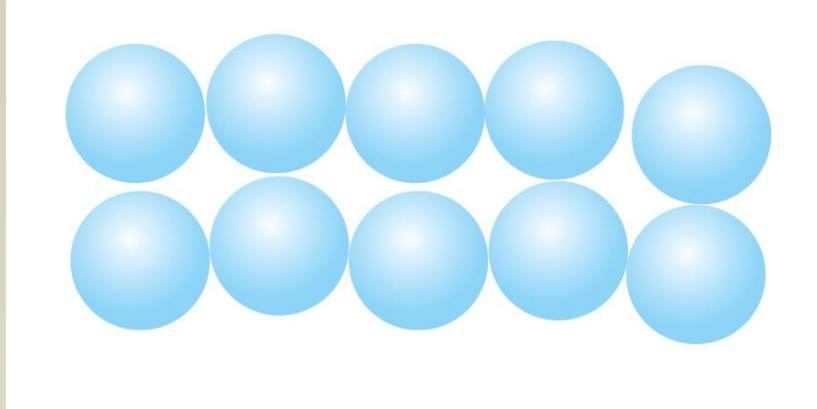
polupunjena
s vrpca
(od 6s)

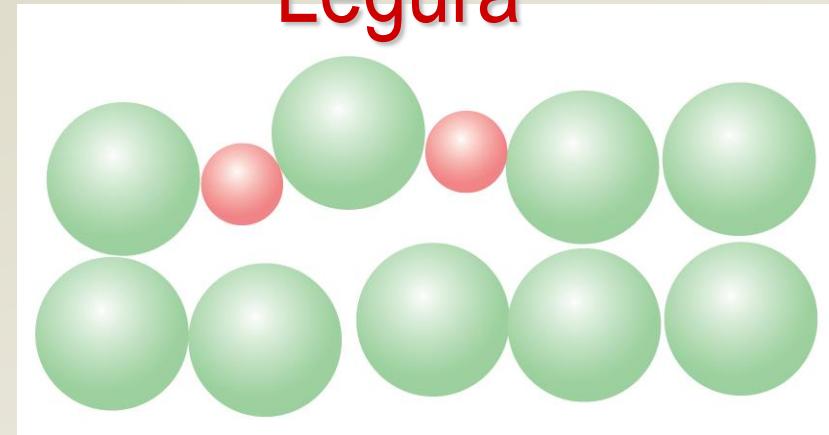
Ukoliko je razlika među energijama popunjene i najnižih nepopunjeh stanja polupunjene vrpce takva da odgovara energiji kvanta vidljivog zračenja, metal će preferirano apsorbirati dio vidljivog spektra i biti obojan.

LEGURE (SLITINE)

Elementarni metal

Legura

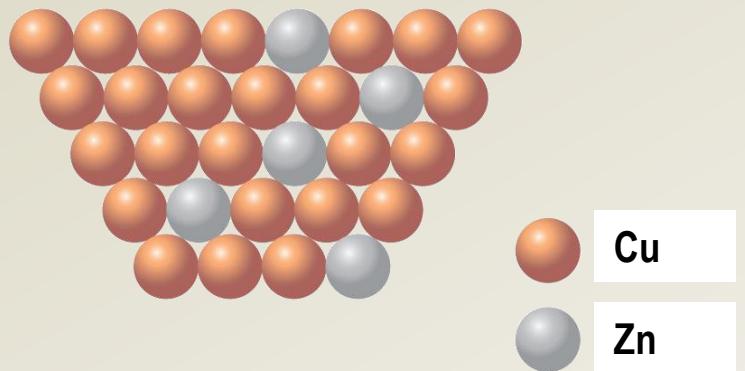
Promjene pravilnog razmještaja slojeva atoma u metalu

Pomicanje slojeva otežano

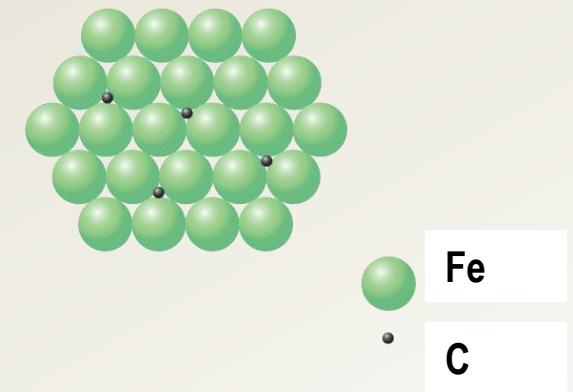
Često čvršće i jače

Tipovi legura

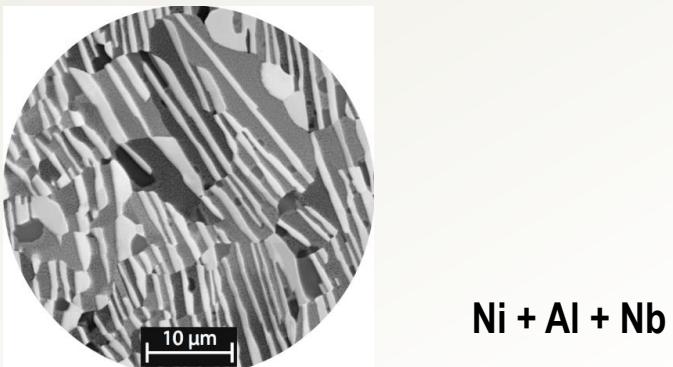
1. Supstitucijske: Kristalna struktura odgovara strukturi jedne komponente, dio atoma zamijenjen atomima drugog metala (atomi sličnih radijusa)

2. Intersticijske: u šupljinama kristalne strukture (među atomima) jedne komponente smješteni atomi druge komponente (atomi manjeg radijusa)

[3. Eutektičke: iz homogene taline kristalizira heterogena krutina (zrna pojedinih metala razlučiva golim okom / mikroskopom)]

Legure za kovanice

Cu + Sn + Zn

(Fe + C) + Ni

(Fe + C) + (Cu + Sn)

Cu(75%) + Ni

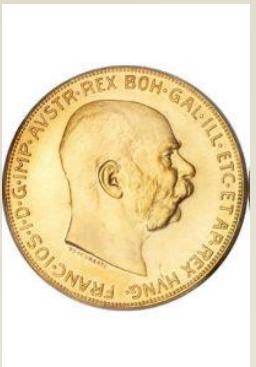

Al + Mg

Cu(92%) + Al + Ni

Nekoć.

Au(90%) + Ag + Cu

Ag(95%) + Cu + Zn

Au(95%)

Ag(>97%)

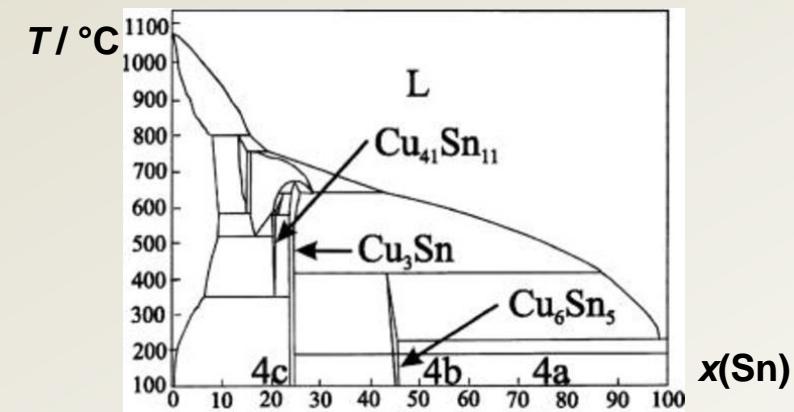
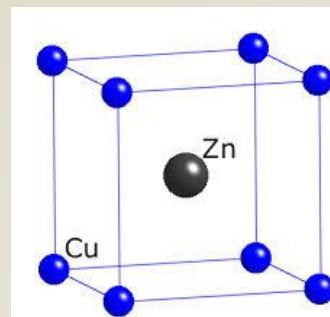
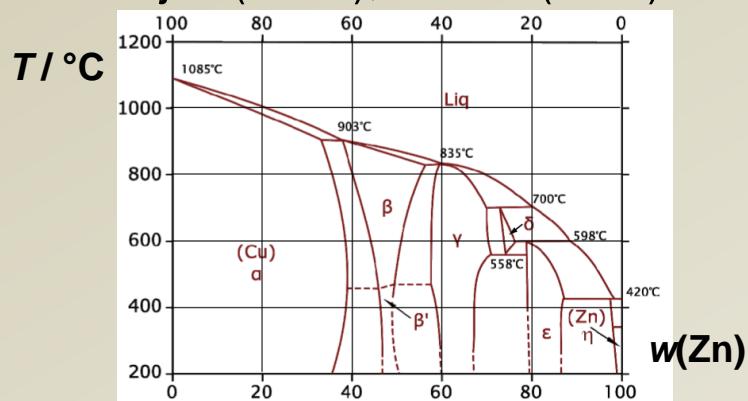

Pt(>90%) + Pd + Ir + ...

Intermetalni spojevi

Legure (najčešće supstitucijske) koje imaju stalnu stehiometriju (nevarijabilan sastav) i uređenu (periodičnu ili *kvaziperiodičnu*) strukturu.

Uključuju Hume-Rotheryjeve, Lavesove, Frank-Kasperove, Nowotnyjeve, Zintlove (...) faze, ali i neke faze uobičajenih slitina; npr. žuta mjeđ (CuZn), bronce (neke)...

... i **kvaziperiodične** slitine [predpostavljene 1975. (A. L. Mackay), sintetizirane 1982. (D. Shechtman N. n. Za kemiju 2011.)]

Pravilne strukture bez periodičke simetrije, binarne i ternarne legure ($\text{Al}_{63}\text{Cu}_{24}\text{Fe}_{13}$, $\text{Al}_{71}\text{Ni}_{24}\text{Fe}_5$ ...)

